

CANON CĂTRE PREASFÂNTUL ARHISTRATEG MIHAIL

Ioannes Mauropous

Literatura imnografică închinată arhanghelului Mihail s-a îmbogățit în ultima vreme prin traducerea în limba română a unui corpus de nouă canoane, aparținând Sfântului Iosif Imnograful, dedicat „întâistătorului minților cerești”¹. În continuarea lucrării de descoperire pentru publicul românesc a poeziei liturgice bizantine² închinată arhistrategului puterilor cerești se înscrie și prezentul material, care propune o traducere inedită a *Canonului către preasfântul arhistrateg Mihail*³, al mitropolitului Euhaitelor, Ioannes Mauropous. Ediția după care se face traducerea este cea oferită de Myrsini Anagnostou⁴, singura ediție critică a acestui canon, care se regăsește într-un singur manuscris, *Vaticanus Palatinus gr. 138*, ff. 331^v-335^r.

¹ vezi: Sfântul Iosif Imnograful, *Canoane de rugăciune la Sfântul Arhanghel Mihail*, traducere din limba greacă veche de Laura Enache, introducere și ediție îngrijită de Pr. Dragoș Bahrim, Editura Doxologia, Iași, 2018.

² Alături de colecția de canoane închinată arhanghelului Mihail, în limba română mai sunt disponibile două canoane incluse în mineiul pe luna Noiembrie, ziua a 8-a, indicat ca autor fiind „Ioan monahul”. Există însă și autori care au închinat canoane arhanghelului Mihail, însă manuscrisele ce cuprind operele lor nu au fost încă editate; este cazul patriarhului Gherman, al sfântului Teofan Graptul ș.a.; cf. Μυρσίνης Σ. Αναγνώστου, „Ιωάννου Μαυροπόδος Ανέκδοτος παρακλητικός κανών εις τὸν ἀρχάγγελον Μιχαήλ”, *Παρνάσσος φιλολογικὸ περιοδικὸ*, 52 (2010), p. 173.

³ De menționat este faptul că, deși arhanghelul Mihail este aproape mereu pomenit alături de arhanghelul Gavriil, în imnografie, primul dintre ei s-a bucurat de o cinstire aparte, probabil și datorită faptului că era considerat un protector al armatelor, într-o lume în care războiul era o realitate curentă. Subliniind această legătură, trebuie amintit că în prezentul canon, în cântarea a 8-a, un tropar este închinat ambilor arhangheli („doimea cea atotcinstită”), iar două exclusiv arhanghelului Gavriil. Alte tropare în prezentul canon neînchinată arhanghelului sunt cele opt din finalul fiecărei cântări, închinată Născătoarei de Dumnezeu (purtând în greacă mențiunea θεοτοκίον) și alte trei tropare închinată Preasfintei Treimi.

⁴ Μυρσίνης Σ. Αναγνώστου, „Ιωάννου Μαυροπόδος Ανέκδοτος παρακλητικός κανών εις τὸν ἀρχάγγελον Μιχαήλ”, pp. 177-187.

În privința structurii *canonului*, Mitropolitul Ioan nu se abate de la tradiția bizantină, alcătuiindu-l în opt cântări⁵, însă cuprinde în fiecare cântare un număr mai mare de tropare decât cele mai multe dintre canoanele de rugăciune; dacă majoritatea canoanelor cuprind 4 tropare pentru fiecare cântare, *canonul* de față cuprinde 6 tropare în fiecare cântare, cu excepția celei de-a 6-a, care cuprinde 7 tropare (în total 49 de tropare). Acest fapt îl face mai voluminos cu aproximativ o treime față de cele mai multe compoziții imnografice din aceeași categorie, însă, se pare, că acesta era modul lui Mauro-pous de a scrie canoane, căci nici *Canonul către îngerul păzitor*, compus tot de el, nefiind cu mult mai scurt (46 de tropare)⁶.

În ceea ce privește compoziția, acest *canon*, îl confirmă, dacă mai era nevoie, pe mitropolitul Euhaitelor, ca pe unul dintre cei mai talentați imnografi pe care Bizanțul i-a oferit lumii. Autorul recurge la numeroase procedee stilistice care vizează toate palierele limbii, de la cele morfologice, până la cele semantice. Astfel întâlnim, cum era de așteptat, numeroase construcții metaforice⁷, însă, întâlnim, de asemenea, și o creativitate excepțională, manifestată în construcția de cuvinte noi⁸, nemaîntâlnite până la el. De menționat în discuțiile despre figurile semantice este și lejeritatea cu care autorul poate juxtapune termeni diferiți din aceeași arie semantică fără a crea în limba sursă un fenomen inevitabil în traducere, acela al repetiției⁹.

⁵ Asemenea imnografilor anteriori lui, excepție făcând Andrei Criteanul, Mitropolitul Ioan nu va compune tropare pentru *Cântarea a 2-a*.

⁶ „Κανὼν ἰκετήριος εἰς τὸν Ἄγγελον, τὸν φύλακα τῆς τοῦ ἀνθρώπου ζωῆς”, în: *Μικρὸν Ὁρολόγιον*, Papadimitriou Publishing Co., Atena, 1999, pp. 607-618.

⁷ E.g. παρορησίας ἀνάπλεως ὁ φαιδρὸς καὶ ἠλιόμορφος νοῦς (minte plină de îndrăznire, luminoasă și în chipul soarelui); νεόσμηκτον ἔσοπτρον, φανότατον ἀστραπαῖς ἐλλαμπόμενον καὶ ἀκτίσιν ἀυγαζόμενον τῆς ἀπρσίτου δόξης (întâi-curățită oglindă, prealuminos strălucită cu fulgerări și luminată cu razele neapropiatei slave).

⁸ Un *hapax legomenon* ar fi crearea adjectivului *βιόδους* (*de fiu*), (considerat de noi nemaîntâlnit în literatura greacă, întrucât nu este indexat în niciun lexicon tipărit sau electronic) de la substantivul *βιωδεία*; în aceeași situație este și termenul *φεγγοβολος*, cu ajutorul căruia în cel de-al treilea tropar al cântării a 5-a se realizează o metaforă în care arhanghelul este oglinda primitoare a luminii izvorâte din dumnezeire, care reflectă această lumină spre lume.

⁹ Astfel, în troparul al doilea al cântării 1, din 15 termeni autonomi, mai bine de jumătate, 8, implică sfera semantică a luminii, însă în doar două ipostaze au același radical, în restul situațiilor autorul exploatănd bogăția vocabularului grecesc a acestei arii semantice cu o îndemânare rar-întâlnită:

Citit prin prisma epitetelor uzitate de imnograf, acest *canon* se dorește cu siguranță a fi un imn al luminii, închinat arhanghelului luminii, altfel neputând fi explicat vocabularul care este cantonat în această sferă semantică¹⁰.

Cât despre citările biblice, ele sunt referințe indirecte la unele texte scripturistice, pentru literatura imnografică care trebuie să încadreze orice cuvânt într-o iconomie metrică fiind destul de dificilă preluarea literală a cuvintelor Scripturii. Totuși, în acest an special, închinat rugăciunii pentru cei adormiți, trebuie menționat modul în care ctitorul sărbătorii Sfinților Trei Ierarhi își încheie *canonul*. Ultimele două strofe fac aducere aminte prin intermediul unui limbaj metaforic de inspirație biblică tocmai de cele două evenimente ce marchează despărțirea sufletului de trup și caracterizează viața viitoare, dorite de orice muritor (βροτός): așezarea sufletului imediat după moarte în raiul înverzit, lângă râul cel dulce al desfătării (νομῆς τοῦ παραδείσου τῆς χλοερᾶς καὶ χειμάρρου τρυφῆς τοῦ γλυκάζοντος) și păzirea nevătămată în clipa când arhanghelul trâmbița cea de pe urmă va trâmbița (ἡνίκα σου σαλπίζεις), și Judecătorul nemitarnic (δικαστὸς ἀδέκαστος) va judeca întreaga făptură rațională, îngeri și oameni (παρίστανται τάξεις ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων).

Εἶη ταῦτα καὶ τῷ πατρὶ μου, Μιχαήλ, τῷ προσφάτως ἀναπαυσαμένῳ.

traducere din limba greacă, introducere și note de
Diac. dr. Ilarion M. Argatu

Λάμπων ταῖς αὖλοις ἀστραπαῖς
καὶ φωτοχύτοις χάρισι
τῆς φωτοδότιδος καὶ τριφεγγοῦς λαμπάδος,
ἀκτινὰ μοι γνώσεως
αὐγασσον οὐρανόθεν
ἐγχειροῦντι γεραίρειν σε πόθῳ.

¹⁰ Alături de exemplul din nota anterioară, pe lângă alte numeroase exemple mai poate fi prezentat și cel din troparul al treilea al cântării a 9-a, în care arhanghelul Mihail este chiar invocat ca *φωτὸς διάκονε* („slujitorule al luminii”).

Canon către preasfântul arhistrateg Mihail,

al cărui acrostih este acesta:

«Materialnic imn aduc în dar ție, celui nematerialnic, Mihail.
Robul Ioan»

Glasul al VIII-lea

Cântarea I-a: Cântare să înălțăm popoare...

Materialnic și pământesc imn, din materialnice mădulare, eu, cel născut din pământ și lut și îngreunat de patimi, îndrăznind, îți cânt, mărite Mihail, mai-marele nematerialnicelor cete.

Aprinzând fulgerele nematerialnice și luminoasele curgeri ale harului¹¹ Luminii Celei întreit-strălucitoare și dătătoare de lumină, mie, celui ce năzuiesc la tine, luminează-mi din cer raza cunoștinței, ca să te cinstesc.

Întreit-luminata strălucire a dumnezeirii Celei în trei Sori o primești prin nemijlocite aprinderi, căci porți, deopotrivă, dragoste către Dumnezeu, iubire neclintită și neschimbată veșnică năzuință.

Cel mai frumos decât toți fiii oamenilor¹² – Hristos Dumnezeul nostru – te-a împodobit, Mihaile, cu frumusețe cuviincioasă și strălucitoare, ca o oglindă frumoasă¹³ a strălucirii dulceții Lui.

Alungă întunericul patimilor mele și luminează-mă cu strălucirea ta cea purtătoare de lumină, căci întru totul ești, Mihaile, dulcețată și luminare, năzuință și țeluire și frumusețe nebiruită.

A Născătoarei:

În tine, Născătoare de Dumnezeu, se biruiește rânduiala laudelor, căci tu ești a muritorilor laudă, cunună și slavă, că ai născut pe Împăratul slavei pe Care Îl slăvesc cetele îngerilor.

Cântarea a III-a: Frica de Tine, Doamne...

Învrednicește-mă de chipul și de cinstea de fiu ca să se curățească inima mea, ca, după făgăduință¹⁴, să privească nematerialnic pe Dumnezeu.

¹¹ lit. *ale harurilor*.

¹² Ps. 44, 3.

¹³ Înț. Sol. 7, 26.

¹⁴ Cf. Matei 5, 8.

Slujitor al Dumnezeirii Celei Una, al Fericirii Celei Una întreit-luminoase, ca cel ce ești fericit, roagă-te pentru noi cei ce te cântăm.

Minții Celei mari stându-I alături, minte plină de îndrăznire, luminoasă și în chipul soarelui, luminează-mi, cu rugăciunile tale, mintea mea cea întunecată.

Făptură ce stai aproape de Lumina Cea neapropiată, Dumnezeu – Cel ce Se îmbracă [cu ea] ca și cu o haină¹⁵ –, precum psalmistul grăiește, ai arătat în lume lumina dumnezeiască, Mihaile.

Ești arătat, Mihail, întâi-curățită oglindă, prealuminos strălucită cu fulgerări și luminată cu razele neapropiatei slave.

A Născătoarei:

Clește nematerialnic al cărbunelui dumnezeiesc¹⁶, stinge cărbunii cei aprinși ai patimilor mele, dăruindu-mi ca doctorie roua ta.

Cântarea a IV-a: Încălecat-ai pe cai...

În adânc din înălțime, la porunca Dumnezeului Celui preînălțat, ai alungat pe începătorul întunericii și ceata cea răzvrătită a aceluia, strigând: «Să stăm bine! Să stăm cu frică de Dumnezeu, slujitori!».

Mai înainte ai fost dăruit de Dumnezeu să călăuzești poporul evreilor și obștea iudeilor, iar acum îndrumi poporul creștin, nebiruitule păzitor și neînvinșule luptător pentru el.

Nemaipomenită este frumusețea ta și înfățișarea cuviincioasă; dulce, luminoasă și plăcută este strălucirea și străvezimea chipului tău, dumnezeiescule arhistrateg, iar vederea ta preafrumoasă.

În timpul lui Iisus Navi rușinare a primit [Valaam], fiind înfricoșat, că te-a văzut cu sabia scoasă, căzând asupra-i cu strălucirea ta cea asemenea fulgerului¹⁷; ce vei porunci, dar, pentru robul tău, Stăpâne?

Ca soarele ești, luminând cele de sub soare! căci primind cele dintâi lucrute raze ale dumnezeirii Celei începătoare de lumină și în trei sori, lumină cea de-a doua te arăți, îmbrăcat în lumină, arhanghele.

¹⁵ Ps. 103, 2.

¹⁶ Cf. Is. 6, 6.

¹⁷ Cf. Num. 22, 23.

A Născătoarei:

Săbiile vrăjmașului depărtează-le acum întru-totul și slăbește puterile lui, și dă-râmă cetățile acestuia¹⁸, Curată, căci Hristos te-a arătat pe tine cetate însuflețită, locuind ca într-un palat strălucit.

Cântarea a 5-a: Pentru ce m-ai lepădat...

Ai rânduit potrivite și plăcute îndeletniciri cereștilor cete și taberelor celor dumnezeiești și mai presus de lume, spre ajutorul celor ce te cheamă aici, sfinte Mihail, arhistrategule.

Cu strălucire inteligibilă fiind luminat, arhistrategule al lui Dumnezeu, cu lumina de sine curgătoare a Sfintei Treimi stăluțit, petrecând în jurul tronului celui înfricoșător, pomenește-i pe cei ce pe pământ săvârșesc pomenirea ta.

Izvorătorule de lumină, primitor al întregii raze celei întru totul adevărate a dumnezeirii Celei Una întreit-ipostatice te-ai arătat, oglindă primitoare a scânteierii dulceții de acolo curgătoare, arhistrategule.

Pe Luceafărul¹⁹ cel vechi [l-ai alungat], iar acum întunericul care ne cuprinde pentru a ne acoperi, alungă-l departe de la noi prin înălțarea slavei tale! căci nu poate suferi lumina ta cea fulgerătoare, că se topește precum ceara la foc²⁰.

Toiagul cel de foc odinioară a crăpat piatra cea ascuțită, lucrând prin aceasta unirea nestăvilită și de nestăpânit a apelor care au intrat în ea, în josul dumnezeiescului tău locaș, înaintea bărbăților călcători de lege, arhanghele²¹.

A Născătoarei:

O, taină înfricoșătoare, că pe Cel fără de mamă Îl naști fără de tată, pe Cel ce șade pe tronul slavei²² și în sânurile cele cerești ale Tatălui Îl porți ca într-un tron sfânt în sânurile tale de mamă, Prea-veinovată!

¹⁸ Cf. Ps. 9, 6.

¹⁹ Gr. Ἐωσφόρος; nume tradus cel mai adesea în română ca Lucifer.

²⁰ Cf. Ps. 67, 2; Is. 64, 1.

²¹ Se face aici referire la minunea pe care Sfântul Arhangel Mihail a făcut-o în Chonae.

²² Cf. Is. 22, 23.

Cântarea a 6-a: Adâncul păcatelor...

Cetele îngerilor, cu guri vâlvâietoare, cu buze curate, în chip de foc, și cu limbi nematerialnice, bucurându-se, înalță cântare între-sfântă Treimii, avându-te întâi-stătător, Mihaile.

Cu adevărat binecuvântat și fericit ești să cunoști, bucurându-te nemijlocit de bunăcuviința lui Hristos, de frumusețea Acestuia și de dulceața [Lui], desfătându-te, ca cel ce stai înaintea feței Lui.

Pe Hristos, Cel din fire grabnic ajutător și iubitor de oameni, milostiv arată-L mie în ziua judecății, cu rugăciunile tale, arhistrategule al lui Dumnezeu, și rușinea faptelor mele cu acoperământul aripilor tale acoper-o.

Mă cutremur luând în minte înfricoșata apropiere a Ta, Cuvinte, în care cetele îngerilor cu frică-Ți vor sta Ție, Celui ce vei judeca pământul²³! Atunci mă mântuiește pentru mijlocirile Mai-marelui cetelor puterilor celor de sus.

Precum soarele cel dătător de lumină strălucește ca aurul prin razele luminoase ale lunii și cu lumină roșiatică luminează asfințitul, astfel, nemeșesugit luminezi între ceilalți dumnezeiești îngeri și te osebești, Mihaile, cel în chipul soarelui.

A Născătoarei:

Una esti între femei, Preacântată, că după nastere ca și înainte de naștere ești întru totul fecioară și ești numită maică! că numai tu ai hrănit cu lapte prunc, [născut] fără sămânță, fără timp; numai tu ții în brațe pe Cel ce ține toate cu cuvântul²⁴.

Cântarea a 7-a: Cel ce la început...

Treime de aceeași putere în Persoane, Unime de aceeași cinste în ființă: Tatăl, Fiul și dumnezeiescul Duh, un Dumnezeu cu firea, în trei Persoane.

Să laudăm ca heruvimii Sfânta Treime, împreună cu îngerii, strigând: «Binecuvântată este împărăția Tatălui și a Fiului și a dumnezeiescului Duh».

Mai-marele cetelor îngerești, începătorul puterilor nematerialnice, izbăvește de toată mânia, necazul și relele pe cei ce te slăvesc pe pământ.

²³ Cf. Mt. 16, 27.

²⁴ Cf. Evr. 1, 3.

Dumnezeire atotputernică și fără de început, Fire nefăcută și atoatefăcătoare, pe Care O cântă cetele îngerilor, mântuiește-ne pe toți cei ce-Ți slujim Ție.

Nimeni nu poate să înfățișeze prin cuvânt duhovniceasca și mai mult decât îngereasca cinste, slavă și îndrăzneală pe care ai dobândit-o la Dumnezeu, arhistrategule.

A Născătoarei:

Cu totul muritor²⁵ și cu totul Dumnezeu-Cuvântul fiind, pentru noi ca noi ai primit a fi, înomenindu-Te neschimbat, Cuvântule, din Mamă Fecioară, Fiule al Tatălui.

Cântarea a 8-a: De șapte ori cuptorul...

Cu sfinte cununi de cântări, în chip sfânt, pe mai marii oștilor cerești, pe doimea cea atotcinstită, pe cei ce îi doboară pe vrăjmașii cei puternici, pe păzitorii lumii, pe binefăcătorii cei noi, pe luminătorii cei duhovnicești, pe cei doi preamăriți, pe Mihail și pe Gavriil să-i cântăm.

Ai născut, preasfinte Gavriil, bucurie mare, binevestitor, și sol, și înainte-mergător fiind, că ai vestit mai dinainte tatălui Zaharia pe Îngerul Înainte-mergător al venirii lui Dumnezeu²⁶, pe cel ce va boteza în curgerile Iordanului pe Cel ce ridică tot păcatul lumii²⁷.

Din cer arătându-te, Mihail arhistrategule, cu braț înalt și înfri-coșător²⁸, zdrobește și brațele înălțate acum împotriva noastră, doborând înfumurarea și sprânceana trufașilor, ca să cunoască neamurile mâna ta cea nebiruită, care a lovit de demult pe domnul Asiriei²⁹.

Al întrupării lui Dumnezeu și îndumnezeirii oamenilor slujitor dumnezeiesc ai fost arătat, Gavriil, sfatul cel ascuns și necunoscut îngerilor, cel gătit la plinirea vremii, numai ție predat și încredințat, descoperindu-l Fecioarei Celei pline de har, Născătoare de Dumnezeu.

²⁵ Termenul grecesc este mult mai expresiv, definind ființa umană pasibilă de moarte; gr. βρωτός.

²⁶ Cf. Lc. 1, 18.

²⁷ Cf. In. 1, 29.

²⁸ Cf. Iez. 20, 34.

²⁹ Cf. IV Rg. 19, 35.

Soarele luminând de sus cu surâs strălucitor risipește întunericul cel urât și plin de întristare, și alungă toată mâhnirea nopții, iar tu, din munții cei veșnici³⁰ fulgerând minunat strălucirea slavei tale, împrăștii înnorarea și dezlegi tulburările.

A Născătoarei:

Tu, Stăpână neasemănată, șezi mai presus de îngeri! căci Cel care a făcut pe îngeri duhuri și pe slujitorii Lui flacăra subțire de foc nematerialnic³¹, pe tine arătându-te mai înălțată decât Heruvimii și Serafimii și mai preaslăvită decât toată zidirea, din tine S-a întrupat, voind pe muritori să-i îndumnezeiască.

Cântarea a 9-a: Să salte pentru aceasta...

Cu puterea cea dumnezeiască fiind îmbrăcat, ca cel mai harnic lucrător al lui Dumnezeu, cu adevărat, pe cel rău și puternic în răutate l-ai zdrobit sub picioarele tuturor celor credincioși, arhistrategule, săgețile cele aducătoare de moarte și arzătoare ale aceluia stingându-le și arcurile frângându-le.

O, dumnezeiască pereche și cinstită doime, care înconjori tronul cel fără de pată al întreit-strălucitoarei Împărății Cea atoateștiitoare, și cu evlavie petreci în jurul Făcătorului a toate și primești descoperirile tainelor celor ascunse, roagă-te pentru dezlegarea greșelilor noastre.

Nematerialnic stând lângă Cel nematerialnic, în strălucire nematerialnică infinită, întreaga lumină a razei dumnezeiești revărsate, a harului izvorât și a fulgerării izbucnite din frumusețea Mântuitorului nemijlocit o primești, Mihaile, slujitorule al Luminii.

Lipsită de putere este mintea omenească în înțelegerea înălțimii și a măreției slavei tale, întru totul de necuprins și de nepătruns; contemplând-o [rămâne] nevăzută și de negândit pentru mulți, căci nici mintea omenească³² nu poate să cugete înălțimile³³ minții nematerialnice.

Al pășunii raiului înverzit și al râului celui dulce al desfătării³⁴, și al veseliei și al bucuriei³⁵ cele alese părtaș fă-mă, ca să te laude glasul

³⁰ Ps. 75, 5.

³¹ Cf. Ps. 103, 4.

³² lit. în materie [find]; gr. ένυλος.

³³ lit. superioritățile; gr. πλεονεκτήματα.

³⁴ Cf. Ps. 35, 9.

³⁵ Cf. Ps. 125, 2.

cel dulce și curat și dănțuirea cea nedestrămată, Mihaile, arhan-
ghele al lui Dumnezeu.

Când tu vei trâmbița din cer³⁶, pământul³⁷ se va deschide, morții
nestricați vor învia într-o clipeală, Judecătorul Cel nemitarnic va
ședea pedepsind și încununând³⁸, iar cetele îngerilor și ale oame-
nilor vor fi de față; atunci să mă păzești, întâiule între îngeri.

A Născătoarei:

Cort duhovnicesc [ești] preacurată, al cărui tip a fost Cortul
mărturiei³⁹, și, înainte de acela, cel al strămoșului Avraam⁴⁰, cea
care de bunăvoie ai cuprins pe Cel necuprins de nimeni, Cel întru
toate și peste toate, în corturile tale cele cerești cuprinde-mă și pe
mine.

³⁶ Cf. I Tes. 4, 16.

³⁷ lit. *pântecul pământului*.

³⁸ Cf. In. 5, 28-30.

³⁹ Cf. Evr. 9, 1-2.11-12.

⁴⁰ Cf. Fc. 18, 1-3.